

Momenten van herschepping

Het is maandag 21 februari 2022 even voor vijf uur. Als de stem mijn naam uitspreekt, knalt een fontein van licht uit mijn buik zo omhoog de ether in. *Lara. Billie. Rense.* Ik kom in de radiostudio opnieuw ter wereld, zo voelt het. Eigenlijk wil ik nu gillen van blijdschap en huilen tegelijk; dit is de verlossing waar ik al zo lang op heb gewacht. En jezelf meenemen als je presenteert is altijd een goed idee, maar gillen en huilen zou ongetwijfeld vreemd overkomen live op NPO Radio 1. Gelukkig weet mijn gelaat zich te plooiën in iets dat het midden houdt tussen een uitbundige schreeuw en een ingehouden grijns. Aan de andere kant van het grote studioraam zie ik mijn team liefdevol glimlachen. Via mijn koptelefoon spreekt de eindredacteur warme woorden: 'Je bent er.' Met mijn gedachten in een andere wereld maak ik de uitzending af. En iedere keer als ik mijn naam hoor is het een bevestiging van de lange weg die ik heb afgelegd en de onvermijdelijkheid van dit moment.

Een appje van mijn moeder:

'Hoi lieverd.

Goed gedaan joh!

Bewaar je een beschuitje voor mij?'

Haar geboortekanaal speelt geen rol bij mijn herschepping. Ik vind op een andere manier mijn weg naar buiten.

Voor de uitzending deelde ik op de redactie beschuit uit met roomboter en regenboogmuisjes en na de uitzending krijg ik van mijn grote liefde M champagne en bloemen. Samen duiken we in een betraande omhelzing die eindeloos duurt.

*

Een jaar later heb ik voor het eerst in tijden weer eens de slappe lach. We zijn zonder de kinderen op vakantie op Ibiza. M was hier vaker

en heeft me meegenomen naar een afgelegen restaurantje met de naam *Oleoteca Ses Escolles*. Het zit naast een oliemolen aan een brede weg in het binnenland. Het is een prachtig oud schoolgebouw met oranjegele muren en dikke houten luiken.

Eenmaal binnen worden we naar ons tafeltje geleid in een serene lichte ruimte met witte muren en warme terracotta plavuizen. We bestellen meteen een fles cava, er is altijd wel iets te vieren, vandaag proosten we, zoals zo vaak, op onze liefde. We eten artisjok uit de oven met vlokken zeezout en olijfolie. Bij de eerste happen kijken we elkaar aan met ogen vol ongeloof om zoveel natuurlijke smaak. Bij de laatste gang gebeurt het: mijn geliefde stoot een behoorlijk grote aardbei met chocoladesaus per ongeluk tegen haar bovenlip. Donkere chocola maakt een bruine streep tot net onder haar neus. Als ze een tweede poging doet om de aardbei in haar mond te krijgen zeg ik, met een brede grijns op mijn gezicht: 'Probeer nog maar een keer.' Ik zie aan haar blik dat ze dacht dat ik de aanvaring met de aardbei niet gezien had. We moeten allebei lachen. Met mijn duim haal ik de bruine streep boven haar mond weg en steek hem in mijn mond. 'Lekker, dankjewel.' We proesten het uit en lachen tot we buikpijn hebben en dat lukt goed, want iedere keer als we denken dat we klaar zijn en elkaar aankijken, met een rood hoofd en ogen vol tranen, krijgt onze lach weer een zetje. Terwijl het gebeurt leg ik mijn hand op mijn buik. Ik heb al heel lang niet meer zo diep kunnen ademhalen en probeer contact te maken met het stuk van mijn lijf dat meestal ver weg voelt. Mijn middenrif trekt steeds opnieuw samen zonder dat ik er iets aan kan doen. Ik blijf erin, de tranen lopen over mijn wangen en over mijn gezicht trekt een warme gloed. Als we uiteindelijk voelen dat er niets meer komt, vertel ik M dat het lang geleden is dat ik zo de slappe lach had en dat ik die lach bijna kon vastpakken in mijn buik, als een schatkist op de bodem van de zee. Hij lag er al die tijd in het diepste donker van de oceaan en pas toen hij opgetakeld werd kon hij opnieuw aangeraakt worden.

Ik vraag me af waar ik al die tijd was. Het lijkt alsof mijn kern, mijn hele wezen op die ene plek in mijn lichaam verscholen zat. Een lichaam dat ik in de spiegel nooit herkende als het mijne. Hoe maak je contact met je kern en je lijf als je omhulsel vreemd en onbekend

voelt? En waarom lukt dat nu wel? Wat deed me weer verschijnen? Er ging zoveel aan vooraf. Er kwamen dokters aan te pas en psychologen. Zo werd ik beetje bij beetje wie ik altijd al was.

En wat is hierna nog allemaal mogelijk?

*

Later dat jaar zitten M en ik in ons nieuwe huis voor de ronde haard op de bank van roodoranje ribstof. Het is de favoriete plek van alle huisgenoten. Hier drinken we thee met de kinderen, hier hangen we, hier liggen we loom van de dag, hier praten we en staren we naar de statige platanen met hun vervelde, vlekkerige schors, ze staan langs het fietspad aan het water. Het is nog herfst maar al best koud. De bomen zijn alle bladeren kwijt en reiken met hun takken als lange gespreide vingers in de lucht. Op deze plek lijkt de wereld te vertragen en voelen we het contrast met de haast van mensen die op snelle elektrische bakfietsen voorbijrazen. Wij hebben alle tijd, de kinderen zijn bij hun vader.

M vraagt voorzichtig hoe het voelt en of ik al wat merk. Het zijn dezelfde vragen die ik mezelf stel sinds ik begon. Ik denk en voel van alles maar erover praten is wat anders. Te vroeg, te weinig. M laat me niet los, ze is dichtbij, veilig, zacht en liefdevol. Ze zegt: 'Een vaag antwoord is ook een antwoord lieverd, neem me maar mee.'

Ik wil wel maar ik voel ook angst dat alles weer vast komt te zitten als we er nu al woorden aan geven. 'Zodra we iets benoemen kunnen we er nooit meer op dezelfde manier naar kijken,' zegt Maggie Nelson in *De Argonauten*. M snapt wat ik bedoel, ze lijkt altijd te snappen wat ik bedoel. We spreken af dat we samen steeds met een frisse blik zullen kijken naar wat er gebeurt en dat we doen alsof het nieuw voor ons is. 'Als een smaak die je nog niet kende.'

Ja, zo kan het wel.

'Er gebeurt de hele tijd iets, er gebeurt eigenlijk van alles.'

Ik begin te vertellen. Over de vage tintelingen tussen mijn benen die als een zacht gefluister voelen, subtiel en opwindend tegelijk. 'En soms ook wel lastig want ik kan je moeilijk de hele dag bespringen.'

Ze lacht. ‘Mag wel hoor.’

Ik vertel over de vlagen van kalmte die als warme golfjes door mijn buik en bovenlichaam gaan en hoe welkom ze zijn. ‘Een beetje gek misschien, maar soms sta ik midden in de woonkamer, mijn armen wijd, mijn ogen dicht, een brede grijns op mijn gezicht en dan laat ik me overspoelen.’ Ik vertel ook hoe die momenten worden afgewisseld met een nieuw onrustig gevoel, alsof ik de hele tijd nog iets moet doen.

‘En heb je dan ook weer hartkloppingen?’

‘Nee, dit keer geen hartkloppingen.’

Het is eng soms om zo blootgelegd te worden, jezelf ook helemaal te geven en fysieke ervaringen te delen terwijl je er zelf nog geen grip op hebt en misschien wel nooit zal krijgen. Terwijl je eigenlijk ervaringen steeds vaker onbemoedigd laat en ze niet met anderen deelt omdat je mensen zo vaak iets moet uitleggen of ze soms wil corrigeren en dat dan toch niet doet. Maar bij M ben ik oké. Ik ben meer dan oké, ik ben naakt, én golvend, én tintelend, én oké.

Al mijn hele leven voltrekt zich in openbare ruimtes een heel ander schouwspel. Door de ogen van anderen transformeer ik tot een buitenaardse indringer, een *space invader*, omdat ik zogenaamd ‘hun’ territorium betreed. Het gebeurt vooral bij toiletten en kleedkamers. Telkens als ik de deur open en mijn eerste stappen in zo’n ruimte zet voel ik de vorsende blikken. Maar dan sta ik al tussen de wasbakken en de handdrogers en vraag ik me af of het vandaag weer zo’n dag gaat zijn. Mijn lichaam zet zich schrap, ik zou willen dat ik er via het afvoerputje tussenuit kan knijpen. Niet uit het leven, maar weg van het ongemak tussen de wasbakken en de keurende blikken. Ik weet nooit of iemand het nodig zal vinden om me te laten weten dat ik op deze specifieke plek niet thuishoor. De ultieme sanctie is geweigerde toegang. Gênant is het als iemand, soms aardig bedoeld, zegt: ‘Het mannentoilet is hiernaast hoor.’ Vaker blijft het bij een verwarde blik of een meewarig hoofdschudden.

Waar het misgaat? Ik weet het niet, ik ben voor mensen denk ik te veel een vrouw om voor een man door te gaan en te veel een man

om ‘echt’ een vrouw te zijn. En dat klopt hoor, ik vind het zelf niet erg. Sterker nog, ik ben het geweldig gaan vinden, ik put zelfs hoop uit het zijn van tussenmens in een samenleving die zich laat leiden door dualiteit en tegenstellingen. Maar om mijn weg in de wereld te vinden? Dat is een heel ander verhaal. Er bestaan normen en aanspreekvormen die niet op mij zijn afgestemd en mensen hebben vaak ook nog een oordeel. Dit alles maakt dat ik me continu vervreemd voel en van binnen en van buiten misvormd. Ik heb best wel vaak gedacht dat er iets mis was met me.

Tot het me daagde. Wat als ik het omdraai? Ik ben op een planeet waar aliens zoals ik zich af en toe verzamelen. Het is een plek ver weg van de aarde in een parallel universum. We zijn daar allemaal geboren en af en toe komen we terug omdat het veilig is en we ons er thuis voelen. Op die planeet houden we feestjes en drinken we meegebrachte gin van Hendrick’s, een van de voordelen van de aardse beschaving. We lachen besmuikt om de onwetendheid van ‘de gewonen’ en om hun angsten en hun absurde lineaire denken. We proosten op het oneindig door de ruimte reizen, ons intergalactische ruimteschip brengt ons naar dimensies die we nog niet kennen. We kunnen licht zien dat voor de mensen op aarde niet waarneembaar is, ons lichaam kan vormen aannemen die alle atmosferen doorstaan en we transformeren zonder dat we bang zijn voor verandering.

We zijn op aarde omdat we hopen dat ‘de gewonen’ via ons iets meekrijgen van de magie van een fluide leven. Helaas kunnen we het ze niet direct vertellen, ze zouden het niet begrijpen en boos worden. We mogen ook niet te nadrukkelijk aanwezig zijn. We merken nu al dat ze soms ontstemd zijn omdat we ‘anders zijn’ en soms zelfs omdat we er alleen maar zijn. Als we ze wel vertellen over de magie van de rijke tussenruimte, gaan deuren en luiken dicht en raken spieren gespannen. Wat echt zonde is want er zijn zoveel manieren om een mens te zijn. Als je jezelf steeds afsluit met stellingnames als ‘Het is nu eenmaal zoals het is en zo is het altijd geweest’ zul je dat nooit ontdekken.

Wij weten dat ze zich vergissen. Wij weten dat er altijd meer heeft bestaan maar dat ze dat niet kunnen zien omdat ze geleerd is er niet naar te kijken.

*

Stel dat je je nu door mij laat meenemen in taal, al weten we allebei dat we elkaar daarin ook kunnen verliezen en woorden soms ontoereikend zijn. Maar stel dat je het er toch op waagt. Stel dat je in dit boek zou kunnen verblijven zoals in een gedicht. Zou jij alles nog eens kunnen bekijken, alsof het nieuw voor je is? 'Als een smaak die je nog niet kende.' Misschien kunnen we naar een plek gaan waar we geen verwachtingen hebben van elkaar en misschien kunnen we de ruimte voor elkaar groter maken door een oordeel uit te stellen. Zo creëren we een stilteplek, zoals de witruimte tussen de woorden in dit boek of de pauze tussen gedachten. Stel je zo'n ruimte voor en bedenk dan dat die ruimte op zichzelf ook betekenis heeft, niet alleen de actie ervoor en erna of de woorden die de spatie omringen, maar de ruimte zelf. Toen ik tussenruimtes ging waarderen en mezelf toestond erin te leven veranderde alles. Misschien is dat voor jou ook zo en misschien komen we elkaar in die zee van ruimte tegen.

'Je leeft in een gedicht. Als je denkt, als je op een heel stille plek bent, als herinneringen naar boven komen, als je een beeld koestert, als je je geest toestaat rustig van de ene naar de andere gedachte te springen, dat is een gedicht. Dat is wat een gedicht doet.' – Naomi Shihab Nye, *Your Life Is a Poem*.

I

Ben je een meisje of een jongen?

‘Maar waarom zou je überhaupt een diagnose willen stellen, als een diagnose niets anders is dan een herformulering van een probleem?’ – Maggie Nelson, *Bluets*

Diagnoses

Tegenwoordig kunnen aanstaande ouders al voor de twintigweken-echo in de baarmoeder laten zoeken naar een penis of een vulva en vieren zij het geslacht van hun ongeboren vrucht met rookkanonnen, taarten en stukgeslagen piñata's. In mijn tijd ging het anders. Op maandag 31 juli 1972, toen na een laatste flinke pers een einde was gekomen aan het waterig zweven in de uterus van mijn moeder, wierp de verloskundige een vluchtige blik op mijn geslacht. Deze *sneak peek* tussen mijn benen, gevolgd door de woorden 'het is een meisje', maakte al het denken daarna hermetisch.

Lijstje met wetenswaardigheden genoteerd vlak na mijn geboorte:

Geslacht: vrouw

Geboorteplaats: Nunspeet

Tijdstip: 22.30 uur

Datum: 31 juli 1972

Gewicht: 3750 gram

Lengte: 50 cm

Huidskleur: wit

Haarkleur: zwart

Kleur ogen: naar verwachting bruin

En dan is er natuurlijk nog mijn verwekking, maar daar ken ik de details niet van. Wel kan ik met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid stellen dat het gedaan is door de mensen die mij ook hebben opgevoed en die ik mijn moeder en mijn vader noem.

*

Kijk, als je mij zou vragen hoe ik mezelf zie, en dat doe je vaak, dan vertel ik je over de zee en fluïditeit, over caleidoscopen en gelijktijdigheid. Als je mij zou vragen sinds wanneer ik hét weet, en dat vraag je vaak, dan vraag ik eerst plagerig terug wat je bedoelt met hét. Om je daarna, als je tijd hebt, mee te nemen in een proces dat

nooit lineair was en ook niet eenduidig. Er is evenmin een tijdstip of datum waarop ik besepte dat de wereld anders is ingedeeld dan hoe ik mij van binnen voel; nooit een vrouw en ook geen man. Dat ontstond geleidelijk en fragmentarisch en buiten bestaande kaders om. Alleen zo kon ik multidimensionaal tijdreizen en voorbij mijn verbeelding komen om op de plek te komen waar ik nu ben.

*

In grote delen van de wereld werd in 1972 nog volgehouden dat mensen die zich niet konden conformeren aan hun geboortegeslacht een psychische stoornis hadden. Iets volstrekt normaal, een variatie in feite, werd als abnormaal en gestoord gelabeld, met alle gevolgen van dien. 'De stoornis' is beschreven in de DSM, de Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Hét handboek voor psychologen en psychiaters dat ze een houvast moet geven bij het stellen van diagnoses.

Bij mijn geboorte was ik me van deze toestand uiteraard niet bewust. Ik rolde me na zes maanden nietsvermoedend voor het eerst van mijn rug op mijn buik. Ik hoorde dezelfde geluiden boven me, maar zag alleen nog de grijsbruin geknoopte vloerbedekking en de schoenen, de sloffen en de blote voeten die voorzichtig en soms gehaast door de ruimte bewogen. Enkele weken later begreep ik hoe ik weer terug kon rollen naar mijn rug en de maand erna kwam ik met behulp van mijn ellebogen omhoog, ik richtte me beetje bij beetje op en viel af en toe om. Het is fascinerend hoe onbeholpen en afhankelijk wij mensen aan ons leven beginnen. Een pasgeboren veulen staat al binnen enkele uren, nog wiebelig en onstabiel maar het staat, klaar om als het nodig is te vluchten voor een predator.

Mijn moeder heeft de details van mijn opstanding in een geboortebok zorgvuldig gedocumenteerd. Hoe mijn handjes in haar vingers knepen die ze iets boven me uitgestoken hield. Hoe ik met alle kracht die ik in me had, en een beetje hulp, omhoogkwam. Hoe mijn dikke babybuik opbolde zodra ik stond, hoe mijn navel haast door mijn romper heen prikte en hoe mijn bruine ogen groot van

verbazing waren over mijn nieuwe perspectief op de wereld om me heen. De knieën van mijn moeder, de harige kuiten van mijn vader, waar ik me aan vastgreep omdat ik af en toe nog houvast zocht. Het duurde vervolgens nog een half jaar tot ik voorzichtig en wankel, zonder hulp mijn eerste stapjes maakte. Er waren natuurlijk flinke afstanden te overbruggen van de beige bank naar de houten schommelstoel en weer terug. Misschien heb ik even de tijd genomen om alvast na te denken. Hoe beweeg je je immers voort in een mensenleven?

Deze vraag wordt onontkoombaar als je gaandeweg merkt dat een deel van de wereld meent dat je niet helemaal in orde bent.

*

Primatoloog Frans de Waal beschrijft in zijn boek *Anders* apenmannen die geen behoefte vertonen om de hoogste plek op de apenrots te bemachtigen of vrouwtjes die zich buitengewoon masculien gedragen. Hij voegt daaraan toe dat veel biologen dit soort gedragingen ten onrechte hebben weggeredeneerd als afwijkingen. Het zijn slechts twee voorbeelden van een eindeloze hoeveelheid aan variaties die in de westerse wereld zijn platgeslagen zodat ze pasten in het hokje abnormaal; afwijkend van de norm.

*

Een trans persoon heeft een genderidentiteit die niet overeenkomt met het biologische geslacht en dat kan op verschillende manieren tot uiting komen. Een non-binair persoon voelt zich man noch vrouw en ook hierbij geldt: de uitingsvormen zijn talrijk. Je zou daarom dus beter van variaties kunnen spreken, net zoals er in de natuur talrijke zijn.

Psychiaters en psychologen hadden, net zoals biologen, moeite met alle variaties; want hoe categoriseer en diagnosticeer je als er zoveel nuance en verscheidenheid is? De term ‘genderidentiteitsstoornis’ veranderde in 2013 in ‘genderdysforie’, ook wel te omschrijven als een gevoel van onbehagen over het geslacht waarmee je geboren bent.